

УДК 658.15

Людмила Лахтіонова

Lyudmyla Lakhtionova

**ТИПИ ЛІКВІДНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У ЗОВНІШНЬОМУ ТА ВНУТРІШНЬОМУ
ФІНАНСОВОМУ АНАЛІЗІ НА ОСНОВІ ВІДНОСНИХ ЇЇ ПОКАЗНИКІВ****TYPES OF CURRENT POSITION IN EXTERNAL AND INTERNAL FINANCIAL ANALYSIS
BASED ON RELATIVE OF ITS RATIOS**

Рассмотрены мнения ученых-аналитиков относительно видов ликвидности субъектов хозяйствования, представлена критическая оценка различным точкам зрения по этому вопросу. Разработана и обоснована собственная точка зрения о типах ликвидности хозяйствующих субъектов во внешнем и внутреннем финансовом анализе по критерию – относительные её показатели. Предложены типы ликвидности предприятий по данному критерию во внешнем и внутреннем финансовом анализе.

Ключевые слова: ликвидность, субъект хозяйствования, относительные показатели, внешний финансовый анализ, внутренний финансовый анализ, тип ликвидности.

The views of scholars and analysts towards the types of business entities liquidity are reviewed; a critical assessment of different points of view on this issue is represented. Own point of view on the types of business entities liquidity in external and internal financial analysis by – its relative performances is developed and grounded. Types of enterprises liquidity by this criterion in external and internal financial analysis are offered.

Keywords: liquidity, business entity, economy subject, relative performance, the external financial analysis, internal financial analysis, the type of liquidity.

Постановка проблеми та аналіз досліджень і публікацій. Одною із найважливіших складових в забезпеченні успішної життєздатності господарюючих суб'єктів є наявність їх ліквідності. На сьогодні існують різні підходи до аналізу ліквідності суб'єктів економіки, різноманітність думок стосовно її типів.

У світовій (ближнє зарубіжжя – Росія) [1] і вітчизняній (в хронологічному порядку) [2–8] теорії та практиці фінансового аналізу та аналізу фінансової звітності не існує єдиної думки стосовно типів ліквідності підприємств. В країнах далекого зарубіжжя взагалі не виокремлюються типи ліквідності компаній. Тому тема дослідження є доволі актуальною.

Постановка завдання. Метою статті є розробка типів ліквідності підприємств у зовнішньому фінансовому аналізі на основі відносних її показників.

У зв'язку з цим розв'язуються наступні завдання:

- розглянути думки вчених-аналітиків з типів ліквідності суб'єктів економіки;
- розкрити дискусійні питання стосовно типів ліквідності господарюючих суб'єктів;
- обґрунтувати та розробити типи типів ліквідності підприємств на основі відносних її показників у зовнішньому фінансовому аналізі.

Виклад основного матеріалу. Які існують сьогодні типи ліквідності суб'єктів господарювання? Розглянуто групи думок вчених-аналітиків щодо цього в табл. 1.

На думку автора, головним недоліком усіх наявних видів ліквідності суб'єктів господарювання є відсутність критеріальної ознаки, за якою вони повинні відрізнятися. Єдиною ознакою тільки було виділено функціонування або ліквідацію організації О. В. Єфимовою [3, с. 89] та майбутні строки погашення платіжних зобов'язань В. І. Болюхом [2, с. 140].

На власну точку зору, для визначення видів ліквідності суб'єкта господарювання у зовнішньому фінансовому аналізі необхідно виходити з відносних її показників. Тобто, головною критеріальною ознакою розмежування видів ліквідності господарюючих суб'єктів у зовнішньому фінансовому аналізі виступають її відносні показники.

Пропонується наступне – визначати вид ліквідності залежно від того, які показники входять в рекомендовані межі. Враховуючи існування економіки України в умовах її глобалізації, намагання залучати іноземні кошти в розвиток національної економіки, в тому числі – кредити іноземних банків, та той фактор, що ліквідність суб'єктів господарювання цікавить в першу чергу кредиторів, за основу рекомендується брати *глобальні показники ліквідності*.

Таблиця 1

Групування думок з видів ліквідності суб'єктів господарювання

№ з/п	Автори	Види ліквідності суб'єктів господарювання
1	Іващенко В. І., Болюх М. А., 2001 р.[2]	<p>Оцінка платоспроможності підприємства з врахуванням <i>майбутніх строків погашення платіжних зобов'язань</i>. Такими показниками ліквідності є:</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>ліквідність термінова (першого рівня)</i> – визначається як відношення грошової готівки і боргів, які будуть повернені протягом 30 днів (включаючи відвантаженої, відпущеної, але не оплаченої продукції) до зобов'язань, які підлягають оплаті в строк до 30 днів (включаючи платіжні кредити, що підлягають погашенню в даному періоді); – <i>ліквідність другого рівня</i> – визначається як відношення суми готівкових грошових коштів, боргів, які мають бути поверненими у строк до 90 днів, та залишки готової продукції до зобов'язань, які підлягають погашенню у строк до 90 днів; – <i>ліквідність третього рівня</i> – визначається як відношення грошових коштів, дебіторської заборгованості, яка підлягає виплаті протягом року, залишків готової продукції та виробничих запасів до зобов'язань, які підлягають погашенню протягом року (с. 140).
2	Єфімова О. В., 2002 р. [3]; Костирко Р. О., 2007 р. [8]	<p>Виходячи з того, що аналіз ліквідності може переслідувати різні цілі і тому з різних боків характеризувати стан оборотних активів та їх співвідношення з короткостроковими зобов'язаннями, в системі показників поточної платоспроможності. можна виділити коефіцієнти, що характеризують діяльність функціонуючої організації, і коефіцієнти, що застосовуються для аналізу організації, що ліквідується (с. 89).</p> <p>З урахуванням цього в процесі аналізу доцільно використати поняття <i>поточної, операційної та термінової ліквідності</i>.</p> <p>Поточна ліквідність характеризується відповідністю суми оборотних активів, щодо яких є впевненість у тому, що вони реально можуть служити для покриття короткострокових зобов'язань, величині короткострокових зобов'язань. Використовується співвідношення ліквідних запасів, уточнена величина дебіторської заборгованості, грошових коштів (та їх еквівалентів) і короткострокових зобов'язань (с. 90).</p> <p>Поняття операційної ліквідності доцільно використати для характеристики відповідності груп активів і пасивів за термінами їх оборотності в умовах нормального функціонування організації (тобто без термінового продажу) (с. 90).</p> <p>Поняття термінової ліквідності може використовуватися при оцінці здатності організації до погашення зобов'язань у випадку і, як правило, за заниженими цінами. При цьому кредитори розглядають ліквідацію як перспективу погашення організацією боргових зобов'язань (с. 90).</p> <p>Види ліквідності (дотримується думок О. В. Єфімової) (с. 121).</p> <p>Ступені ліквідності:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) недостатня ліквідність – підприємство не в змозі використати переваги знижок і комерційних можливостей, які є вигідними, немає свободи вибору; 2) критична нестача (дефіцит) ліквідності – підприємство не в змозі погасити свої поточні борги і зобов'язання (мається на увазі за рахунок оборотних активів) (с. 121).

Продовження табл. 1

№ з/п	Автори	Види ліквідності суб'єктів господарювання
3	Критерії оцінки фінансового стану недержавного пенсійного фонду, затверджені Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 27.06.2006 р. № 5945 [4]	<p>Поточна ліквідність пенсійного фонду (Л1) – достатність на дату складання звітності сум грошових коштів та їх еквівалентів, необхідних для здійснення передбачених законодавством виплат, а також переведення коштів учасників пенсійного фонду.</p> <p>Планова ліквідність пенсійного фонду (Л2) – достатність на дату складання звітності сум грошових коштів та їх еквівалентів, прогнозованих надходжень у вигляді пенсійних внесків та інвестиційного доходу, необхідних для покриття короткострокових зобов'язань фонду перед учасниками, передбачених у звітному періоді, та прогнозованих виплат учасникам (оцінюється за наявністю необхідного обсягу коштів для позапланових виплат).</p> <p>Прогнозування сум, необхідних для здійснення виплат (переведення коштів), здійснюється на підставі аналізу статистичних даних попередніх періодів та прогнозного показника можливих виплат в наступному періоді або в першому наближенні приймається рівною сумі виплат (переведених коштів) учасникам у попередньому періоді.</p> <p>Показник планової ліквідності фонду вважається достатнім, якщо сума коштів у вигляді прогнозованої суми внесків та грошових еквівалентів коштів перевищує суми, необхідні для здійснення поточних та прогнозованих виплат (передачі коштів учасника) у строки, передбачені законодавством.</p>
4	Салига С. Я., Дацій Н. В., Корецька С. О., Нестеренко Н. В., Салига К. С., 2006 р. [5]	<p>Фінансовий стан підприємства з позиції короткострокової перспективи оцінюється показниками ліквідності й платоспроможності.</p> <p>Розрізняють поняття майнової (абсолютної) і фінансової (відносної) ліквідності. Майнова ліквідність означає здатність активу трансформуватися в кошти. Ступінь ліквідності активів визначається тривалістю часу, необхідного для цієї трансформації.</p> <p>Фінансова ліквідність означає готовність і здатність підприємства виконувати свої зобов'язання в повному обсязі й у встановлені кредитним договором строки. Це визначається політикою підприємства щодо збереження ліквідності, основне завдання якої – запобігання неліквідності й неплатоспроможності завдяки пошуку в необхідних обсягах резервів коштів й інших ліквідних активів (с. 102).</p>
5	Подольська В. О., Яріш О. В., 2007 р. [6]	<p>Види ліквідності:</p> <p>поточна ліквідність – це відповідність між розміром дебіторської заборгованості, грошових активів підприємства і кредиторською заборгованістю товарного та нетоварного характеру;</p> <p>термінова ліквідність – це здатність підприємства до погашення зобов'язань у випадку його ліквідації;</p> <p>недостатня ліквідність – це неможливість підприємства повністю розрахуватися з боргами навіть за умови надання йому вигідних комерційних можливостей, знижок;</p> <p>високий рівень недостатності ліквідності – підприємство неспроможне погасити свої поточні борги і зобов'язання, що може привести до його неплатоспроможності і банкрутства (с. 147).</p>
6	Мошенський С. З., Олійник О. В., 2007 р. [7]	<p>Виділяють недостатню ліквідність та недостачу ліквідності (с. 438).</p> <p>Недостатня ліквідність, як правило, означає, що підприємство не в змозі скористатися новими вигідними комерційними можливостями. На цьому рівні недостатня ліквідність означає, що немає свободи вибору, і це обмежує свободу дії керівництва (с. 438).</p> <p>Більш значна недостача ліквідності свідчить, що підприємство не може оплатити свої поточні зобов'язання. Це може призвести до інтенсивного продажу довгострокових вкладень і активів, а в найгіршому випадку – до неплатоспроможності і банкрутства (с. 438).</p> <p>Для власників підприємства недостатня ліквідність може означати зменшення прибутковості, втрату контролю та часткову або повну втрату капіталу. Якщо власники несуть необмежену відповідальність, їх збитки можуть навіть перевищити початкові вкладення в підприємство.</p> <p>Для кредиторів недостатня ліквідність у боржника може свідчити про затримку у сплаті відсотків та основної суми боргу (с. 438).</p>

Продовження табл. 1

№ з/п	Автори	Види ліквідності суб'єктів господарювання
7	Іонова О. Ф., Селезнєва Н. М., 2009 р. [1]	Розрізняють: – поточну ліквідність – відповідність дебіторської заборгованості і грошових коштів дебіторській заборгованості; – розрахункову ліквідність – відповідність груп активу і пасиву по термінам їх оборотності в умовах нормального функціонування організації; – термінову ліквідність – здатність до погашення зобов'язань при умові ліквідації організації (с. 379).

Необхідно нагадати, що було запропоновано такі глобальні показники ліквідності:

- 1) абсолютний показник – наявність постійних оборотних коштів;
- 2) відносний показник – коефіцієнт високої ліквідності;
- 3) відносний показник – коефіцієнт прискореної або суворої ліквідності або прискорений (суворий) коефіцієнт покриття (коефіцієнт кислотного тесту),
- 4) відносний показник – коефіцієнт швидкої ліквідності або швидкий коефіцієнт покриття (коефіцієнт критичної ліквідності або критичний коефіцієнт покриття);
- 5) відносний показник – коефіцієнт поточної ліквідності або коефіцієнт поточного покриття (поточний коефіцієнт покриття) [10, с. 340–341].

Таким чином, залежно від того, які відносні глобальні показники будуть входити в рекомендовані межі, а які – ні, можна виділити наступні види ліквідності, а саме: ліквідність буде вважатися (крім суб'єктів господарювання, які займаються тільки наданням послуг):

- високою, коли всі глобальні відносні показники будуть відповідати встановленим межам;
- середньою, коли не буде відповідати рекомендованій межі п'ятий показник – коефіцієнт поточної ліквідності або коефіцієнт поточного покриття (поточний коефіцієнт покриття);
- низькою, коли не будуть відповідати рекомендованій межі четвертий та п'ятий показники – коефіцієнт швидкої ліквідності або швидкий коефіцієнт покриття (коефіцієнт критичної ліквідності або критичний коефіцієнт покриття) та коефіцієнт поточної ліквідності або коефіцієнт поточного покриття (поточний коефіцієнт покриття);
- недостатньою, коли не будуть відповідати рекомендованій межі третій, четвертий та п'ятий показники – коефіцієнт прискореної або суворої ліквідності або прискорений (суворий) коефіцієнт покриття (коефіцієнт кислотного тесту), коефіцієнт швидкої ліквідності або швидкий коефіцієнт покриття (коефіцієнт критичної ліквідності або критичний коефіцієнт покриття) та коефіцієнт поточної ліквідності або коефіцієнт поточного покриття (поточний коефіцієнт покриття);
- критичною (нестача ліквідності), коли не будуть відповідати рекомендованій межі другий, третій, четвертий та п'ятий показники – коефіцієнт високої ліквідності, коефіцієнт прискореної або суворої ліквідності або прискорений (суворий) коефіцієнт покриття (коефіцієнт кислотного тесту), коефіцієнт швидкої ліквідності або швидкий коефіцієнт покриття (коефіцієнт критичної ліквідності або критичний коефіцієнт покриття) та коефіцієнт поточної ліквідності або коефіцієнт поточного покриття (поточний коефіцієнт покриття);
- змішаною, коли певні показники будуть відповідати рекомендованим межам, а окремі інші – ні (за виключенням вказаних варіантів відповідності та невідповідності) [9; 10, с. 341–342].

Для суб'єктів господарювання, які займаються тільки наданням послуг, виділяються такі види ліквідності:

- висока, коли всі глобальні відносні показники будуть відповідати встановленим межам, крім коефіцієнтів поточної ліквідності та швидкої ліквідності по причині того, що рівень цих коефіцієнтів буде дорівнювати коефіцієнту прискореної ліквідності за відсутності або незначних розмірів виробничих запасів, відсутності поточних біологічних активів, незавершеного виробництва, готової продукції, товарів, за відсутності або незначних розмірів необоротних активів та груп вибуття, утримуваних для продажу;
- недостатня, коли не будуть відповідати рекомендованій межі третій показник – коефіцієнт прискореної або суворої ліквідності або прискорений (суворий) коефіцієнт покриття (коефіцієнт кислотного тесту);

– *критична (нестача ліквідності)*, коли не будуть відповідати рекомендованій межі другий та третій, показники – коефіцієнт високої ліквідності, коефіцієнт прискореної або суворої ліквідності або прискорений (суворий) коефіцієнт покриття (коефіцієнт кислотного тесту);

– *змішана*, коли певні показники будуть відповідати рекомендованим межам, а окремі інші – ні (за виключенням вказаних варіантів відповідності та невідповідності) Визначення таким чином у зовнішньому фінансовому аналізі виду ліквідності суб'єктів економіки допоможе оцінити ліквідність в динаміці та на майбутні періоди, знайде відповідне застосування при оцінці кредитоспроможності позичальника як вітчизняними, так і іноземними кредиторами [10, с. 342].

Враховуючи зроблені пропозиції стосовно виокремлення відносних показників ліквідності у внутрішньому фінансовому аналізі, рекомендується для визначення видів ліквідності суб'єкта господарювання у внутрішньому аналітичному дослідженні використати такий критерій, як внутрішні коефіцієнти ліквідності. Але обрати застосування таких чотирьох показників:

1) внутрішній коефіцієнт високої ліквідності;

2) внутрішній коефіцієнт прискореної, або суворої, ліквідності, або прискорений (суворий) внутрішній коефіцієнт покриття (внутрішній коефіцієнт «кислотного тесту»);

3) внутрішній коефіцієнт швидкої ліквідності, або швидкий внутрішній коефіцієнт покриття (внутрішній коефіцієнт критичної ліквідності, або внутрішній критичний коефіцієнт покриття);

4) внутрішній коефіцієнт поточної ліквідності, або внутрішній коефіцієнт поточного покриття (внутрішній поточний коефіцієнт покриття)) [10, с. 349].

Таким чином, залежно від того, які відносні показники будуть входити в рекомендовані межі, а які – ні, можна виділити такі види ліквідності (це не стосується суб'єктів господарювання, які займаються тільки наданням послуг):

– *висока*, коли всі чотири рекомендовані внутрішні відносні показники відповідатимуть встановленим межам;

– *середня*, коли не відповідатиме рекомендованій межі четвертий показник – внутрішній коефіцієнт поточної ліквідності, або внутрішній коефіцієнт поточного покриття (внутрішній поточний коефіцієнт покриття);

– *низька*, коли не відповідатимуть рекомендованій межі третій та четвертий показники – внутрішній коефіцієнт швидкої ліквідності, або внутрішній швидкий коефіцієнт покриття (внутрішній коефіцієнт критичної ліквідності, або внутрішній критичний коефіцієнт покриття) та внутрішній коефіцієнт поточної ліквідності, або внутрішній коефіцієнт поточного покриття (внутрішній поточний коефіцієнт покриття);

– *недостатня*, коли не відповідатимуть рекомендованій межі другий, третій та четвертий показники – внутрішній коефіцієнт прискореної, або суворої, ліквідності, або внутрішній прискорений (суворий) коефіцієнт покриття (внутрішній коефіцієнт «кислотного тесту»), внутрішній коефіцієнт швидкої ліквідності, або внутрішній швидкий коефіцієнт покриття (внутрішній коефіцієнт критичної ліквідності, або внутрішній критичний коефіцієнт покриття) та внутрішній коефіцієнт поточної ліквідності, або внутрішній коефіцієнт поточного покриття (внутрішній поточний коефіцієнт покриття);

– *критична (нестача ліквідності)*, коли не відповідатимуть рекомендованій межі перший, другий, третій та четвертий показники – внутрішній коефіцієнт високої ліквідності, внутрішній коефіцієнт прискореної, або суворої, ліквідності, або внутрішній прискорений (суворий) коефіцієнт покриття (внутрішній коефіцієнт «кислотного тесту»), внутрішній коефіцієнт швидкої ліквідності, або внутрішній швидкий коефіцієнт покриття (внутрішній коефіцієнт критичної ліквідності, або внутрішній критичний коефіцієнт покриття) та внутрішній коефіцієнт поточної ліквідності, або внутрішній коефіцієнт поточного покриття (внутрішній поточний коефіцієнт покриття);

– *змішана*, коли певні внутрішні показники відповідатимуть рекомендованим межам, а деякі інші – ні (за винятком вказаних варіантів відповідності та невідповідності) [10, с. 349–350].

Для суб'єктів господарювання, які займаються тільки наданням послуг, виділяються такі види ліквідності:

– *висока*, коли всі рекомендовані внутрішні відносні показники відповідатимуть встановленим межам, крім внутрішніх коефіцієнтів поточної ліквідності та швидкої ліквідності з тієї причини, що рівень цих коефіцієнтів дорівнюватиме внутрішньому коефіцієнту прискореної ліквідності за відсутності або незначних розмірів виробничих запасів, відсутності поточних біологічних активів, незавершеного виробництва, готової продукції, товарів, за відсутності або незначних розмірів необоротних активів та груп вибуття, утримуваних для продажу;

– *недостатня*, коли не відповідатиме рекомендованій межі другий показник – внутрішній коефіцієнт прискореної, або суворої, ліквідності, або внутрішній прискорений (суворий) коефіцієнт покриття (внутрішній коефіцієнт «кислотного тесту»);

– *критична* (нестача ліквідності), коли не відповідатимуть рекомендованій межі перший та другий показники – внутрішній коефіцієнт високої ліквідності, внутрішній коефіцієнт прискореної, або суворої, ліквідності, або внутрішній прискорений (суворий) коефіцієнт покриття (внутрішній коефіцієнт «кислотного тесту»);

– *змішана*, коли певні внутрішні показники відповідатимуть рекомендованим межам, а деякі інші – ні (за винятком вказаних варіантів відповідності та невідповідності) [10, с. 350–351].

Визначення таким чином у внутрішньому фінансовому аналізі виду ліквідності суб'єктів економіки допоможе точніше оцінити ліквідність у динаміці та на майбутні періоди, знайти правильні шляхи розв'язання проблем з поліпшення її рівня.

Висновки. Залежно від того, які глобальні відносні показники відповідають встановленим межам, а які – ні, доцільно у зовнішньому фінансовому аналізі виділити наступні види ліквідності суб'єктів економіки (крім тих, які не займаються наданням послуг): висока, середня, низька, недостатня, критична (нестача ліквідності), змішана. А для суб'єктів господарювання, які займаються наданням послуг, рекомендуються у зовнішньому фінансовому аналізі такі види їх ліквідності: висока, недостатня, критична (нестача ліквідності), змішана.

Залежно від того, які внутрішні відносні показники відповідають встановленим межам, а які – ні, доцільно у внутрішньому фінансовому аналізі вирізнити такі види ліквідності суб'єктів економіки (крім тих, які не займаються наданням послуг): висока, середня, низька, недостатня, критична (нестача ліквідності), змішана. А для суб'єктів господарювання, які займаються наданням послуг, рекомендуються у внутрішньому фінансовому аналізі такі види їх ліквідності: висока, недостатня, критична (нестача ліквідності), змішана.

Список використаної літератури

1. Ионова А. Ф. Финансовый анализ: учеб. / А. Ф. Ионова, Н. Н. Селезнева. – [2-е изд.] – М. : Проспект, 2009. – 624 с.
2. Івашенко В.І. Економічний аналіз господарської діяльності / В. І. Івашенко, М. А. Болюх. – К. : ЗАТ «НІЧЛАВА», 2001. – 204 с.
3. Ефимова О. В. Финансовый анализ / О. В. Ефимова. – [4-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Бухгалтерский учет, 2002. – 528 с.
4. Критерії оцінки фінансового стану недержавного пенсійного фонду, затверджені Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 27.06.2006 р. № 5945.
5. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / [С. Я. Салига, Н. В. Дацій, С. О. Корецька та ін.]. – К. : ЦНЛ, 2006. – 210 с.
6. Подольська В. О. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / В. О. Подольська, О. В. Яріш. – К. : ЦНЛ, 2007. – 488 с.
7. Мошенський С. З. Економічний аналіз : підручник / С. З. Мошенський, О. В. Олійник ; за ред. Ф. Ф. Бутинця. – [вид. 2-ге, доп. і перероб.]. – Житомир : ПП «Рута», 2007. – 704 с.
8. Костырко Р. А. Финансовый анализ : учеб. пособие / Р. А. Костырко. – Х. : Фактор, 2007 р. – 784 с.
9. Лахтіонова Л. А. Види ліквідності суб'єктів господарювання в залежності від меж відносних показників / Л. А. Лахтіонова // IX Міжнар. наук.-практ. конф. «Теорія і практика сучасної економіки» (Черкаси, 24–26 вересня 2008 р.), Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : ЧДТУ, 2008.
10. Лахтіонова Л. А. Аналіз платоспроможності та ліквідності суб'єктів підприємницької діяльності : [монографія] / Л. А. Лахтіонова. – К. : КНЕУ, 2010. – 657 с.

Стаття надійшла до редакції 26.04.2013.

Відомості про автора

Л. А. Лахтіонова, кандидат економічних наук, доцент, ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана».